



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

# Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

Ενότητα 3: Ινδοευρωπαϊκή και πρωτοελληνική - Η Ανακάλυψη της Ινδοευρωπαϊκής

Ελένη Καραντζόλα

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

# Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.



# Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ  
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ  
*επένδυση στην κοινωνία της γνώσης*  
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ  
2007-2013  
πρόγραμμα για την ανάπτυξη  
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

# Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας

---

## **ΔΙΑΛΕΞΗ 3**

---

# **ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗ και ΠΡΩΤΟΕΛΛΗΝΙΚΗ**

# Γλωσσικές ομοιότητες

---

- Ομοιότητες στη *μορφή* / σημασία
  
- Ερμηνεία:
  - τύχη, σύμπτωση, παράλληλη ανάπτυξη
  - δανεισμός
  - κοινή προέλευση (μεταφορά «οικογένειας»: μητέρα-γλώσσα, θυγατρικές γλώσσες, αδελφές γλώσσες)

# (συνέχεια)

---

Για παράδειγμα: η αγγλική συγγενεύει με τη γερμανική και την ολλανδική, καθώς και με τη δανική και τη σουδική (πιο μακρινή συγγένεια).

- Τι γίνεται με τη λατινική;
  - Το λατ. *pater* συγγενεύει με το αγγλ. *father*;
  - Είναι προϊόν δανεισμού; (δύσκολο)
  - Σημασία και μορφή μοιάζουν τόσο πολύ, ώστε είναι αδύνατον η ομοιότητα να οφείλεται σε *σύμπτωση*.
  - Αν αποκλείσουμε και τον δανεισμό, η ομοιότητα μπορεί να ερμηνευθεί μόνο αν υποθέσουμε ότι υπήρξει *κοινός πρόγονος*.

# ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

---

- Μια γλώσσα είναι δυνατόν να διασπαστεί σε δύο ή διαφορετικές γλώσσες, π.χ. εμφάνιση *ρομανικών* γλωσσών (γαλλικής, ιταλικής, ισπανικής, πορτογαλικής, ρουμανικής κ.λπ.)
- Η γλώσσα αυτή μπορεί να μη μαρτυρείται, μπορεί (εν μέρει) να αποκατασταθεί → *πρωτογλώσσα*.
  - Η αγγλική, η ολλανδική και η γερμανική προέρχονται από μια γλώσσα, που δεν μαρτυρείται → *πρωτοτευτονική*.



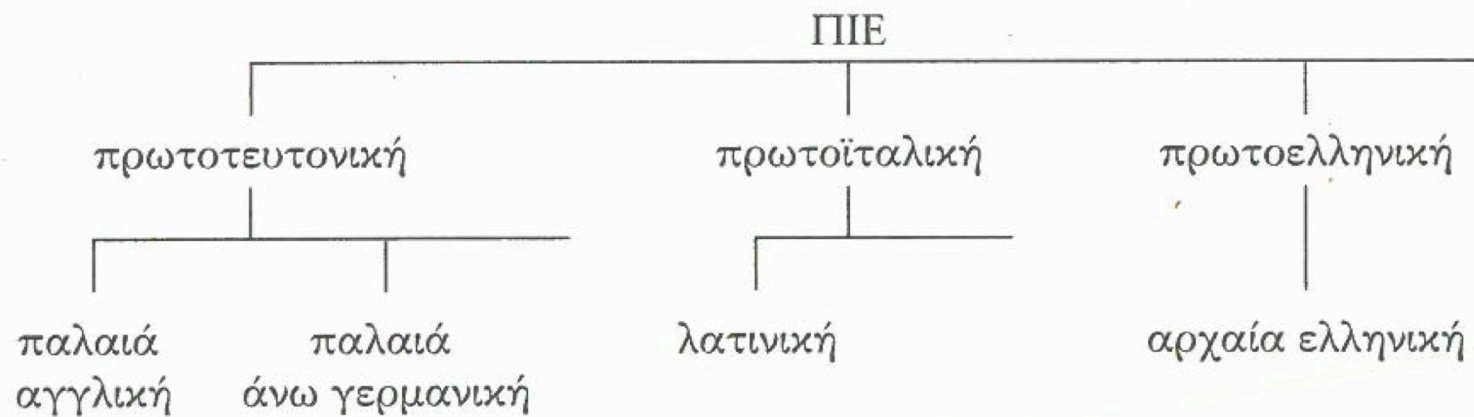
## **(συνέχεια)**

---

- ❑ Τις γλώσσες που προέρχονται από έναν κοινό πρόγονο τις ονομάζουμε *συγγενείς*.
- ❑ Η επιστήμη που μελετά τις σχέσεις μεταξύ συγγενών γλωσσών ονομάζεται **συγκριτική γλωσσολογία**.
- ❑ Για να αποκαταστήσουμε τις σχέσεις μεταξύ συγγενών γλωσσών, είναι απαραίτητο να αποκαταστήσουμε τον κοινό πρόγονο από τον οποίο προέρχονται οι γλώσσες αυτές (βασικό και απαραίτητο *εργαλείο* για τον συγκριτικό γλωσσολόγο).

# (συνέχεια)

---



# Συγκριτική γλωσσολογία και ινδοευρωπαϊκές γλώσσες

---

- Η συγκριτική γλωσσολογία γεννήθηκε από τη μελέτη των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών και είναι η περισσότερο αναπτυγμένη.
- Οι γλώσσες της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας γλωσσών μιλιούνται από το 50% περίπου του πληθυσμού της γης
  - 25% Σινοθιβετιανή οικογένεια (κινεζική)
- Θετικά αποτελέσματα: το αναπτυγμένο κλιτικό σύστημα (ονοματικό και ρηματικό) των ΙΕ γλωσσών εξαιρετικά αποδοτικό πεδίο έρευνας.

# Οικογένειες γλωσσών

---

- Υπάρχουν πολλές οικογένειες γλωσσών.
- Ωστόσο:
  - Μεμονωμένες γλώσσες που δεν ανήκουν σε κάποια γλωσσική οικογένεια  
π.χ. *βασκική, κέτσουα (Ίνκας), γλώσσα των Αϊνού (Ιαπωνία), Σιβηρία: κετ, παλαιοσιβηρικές γλώσσες*
  - Γλώσσες που η σχέση τους με άλλες γλώσσες δεν είναι ξεκάθαρη  
π.χ. *σουμεριακή, ελαμιτική, ετεοκυπριακή και ετεοκρητική, ετρουσκική*

# (συνέχεια)

---

## □ ΠΑΛΑΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

### ■ **Αφροασιατική** οικογένεια

- Σημιτικές γλώσσες (ΒΑ, ΒΔ και ΝΔ σημιτική)
- Αρχαία αιγυπτιακή → κοπτική
- Βερβερικές γλώσσες (π.χ. τουαρέγκ)  
<χαμιτοσημιτική>
- Κουσιτικές γλώσσες (Κέρας της Αφρικής, π.χ. σομαλική)
- Γλώσσες τσαντ (π. 100, π.χ. Χάουσα Νιγηρίας)

### ■ **Νειλοσαχαρική** οικογένεια (Σουδάν, Αιθιοπία, κλπ.)

- **Νιγηροκορντοφανική** (Σενεγάλη έως Ν. Αφρική, 6 ομάδες, μεταξύ άλλων ρουάντα, ζουλού, σουαχίλι)
- Οικογένεια **Κοϊσάν** (νότια, Βουσμάνοι και Οτεντότοι)

# (συνέχεια)

---

- **Φινοουγγρική** οικογένεια
  - Φιλανδική ομάδα
  - Ουγγρική ομάδα
- **Αλταϊκή** οικογένεια
  - Τουρκικές γλώσσες
  - Μογγολικές γλώσσες
  - ? Κορεατική
  - ? Ιαπωνική
- **Καύκασος: 3 οικογένειες (νότια, δυτική, ανατολική)**
- **Δραβιδικές** γλώσσες (νότια Ινδία, π.χ. ταμίλ)
- **Σινοθιβετιανή** οικογένεια (ανατ. Ινδία-Βιετνάμ, π.χ. Μον-χμερ = καμποτζιανή)

## (συνέχεια)

---

- **Αυστροταϊλανδική** οικογένεια
  - Αυστρονησιακή ομάδα (μαλγασική, μαλαισική, ιαβαϊκή, ταγκαλόγκ..., μαορί)
- Γλώσσες **παπούα** (περ. **700**, δεν συναποτελούν οικογένεια)
- Ιθαγενείς Αυστραλίας
  
- **ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ** (ταξινόμηση Greenberg)
  - **Εσκιμωαλεουτική** οικογένεια (ίνουιτ Εσκιμών)
  - Οικογένεια **να-ντένε** (βόρειο και δυτικό τμήμα Β. Αμερικής, π.χ. ναβάχο)
  - ??**Αμερινδική** οικογένεια (cf. ταξινόμηση Sapir 1929)

---

# **Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ**



# ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

---

- Εμφάνιση και θεμελίωση του κλάδου στα τέλη του 18<sup>ου</sup> αι.-αρχές 19<sup>ου</sup>
  - *Γιατί δεν υπήρχε νωρίτερα ως επιστημονικός κλάδος;*
  - Απόψεις αρχαίων Ελλήνων περί «βαρβάρων»
  - Κυριαρχία ιερών κειμένων κατά τον Μεσαίωνα
  - Πνεύμα Διαφωτισμού και επαφή Ευρωπαίων με Ινδούς
-

# ΙΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΓΛΩΣΣΩΝ

---

- Ανακάλυψη της σανσκριτικής: κλειδί για σύγκριση με τις ευρωπαϊκές γλώσσες.
  - Η αρχαιότερη από τις τότε γνωστές γλώσσες, παλαιότερο κείμενο του 1000 π.Χ.
  - Σχετικά διαφανής, δηλ. διατηρείται η αρχική δομή των τύπων.
- 1498: ο Βάσκο ντε Γκάμα ανακαλύπτει τη θαλάσσια οδό προς Ινδία, εγκατάσταση Ευρωπαίων.
- 1550: εντοπισμός ομοιοτήτων

# (συνέχεια)

---

□ **1786**: Sir William Jones (ομιλία προς την Ασιατική Εταιρεία)\*.

□ 1767: Coeurdoux (δημοσ. 1808)

σανσ. *devah* 'θεός'

λατ. *deus*

ΑΕ θεός

*padam* 'πόδι'

*pes, ped-is*

πους, ποδ-ός

*maha* 'μεγάλος'

μέγας

*viduva* 'χήρα'

*vidua*

-δ्विकός αριθμός (δήλωση 2 προσώπων ή πραγμάτων)

-ομοιότητα στις αντωνυμίες, αριθμητικά

-στερητικό a- (*a-jnata-* / ά-γνωστος)

## [ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ]

	Ιρλανδική	Ουαλική	Ελληνική	Λατινική	Ιταλική	Ιαπωνική	Γαλλική	Γερμανική	Ολλανδική	Σουηδική
1	aon	un	εν	unus	uno	uno	un	einz	een	en
2	dó	dau	δύο	duo	due	dos	deux	zwei	twee	två
3	tri	tri	τρεις	tres	tre	tres	trois	drei	drie	tre
4	ceathair	redwar	τέσσερις	quattuor	quattro	cuatro	quatre	vier	vier	fyra
5	cuig	pump	πέντε	quinque	cinque	cinco	cinq	funf	vijf	fem
6	se	chwech	έξι	sex	sei	seis	six	sechs	zes	sex
7	seacht	sailh	επτά	septem	sette	siele	sept	sieben	zeven	sju
8	ocht	wyth	οκτώ	octo	otto	ocho	huit	acht	acht	atta
9	naoi	naw	εννέα	novem	nove	nueve	neuf	neun	negen	nio
10	deich	deg	δέκα	decem	dieci	diez	dix	zehn	tien	tio
100	cead	cant	εκατόν	centum	cento	ciento	cent	hundert	honderd	hundra
	Δανέζικη	Αρχ. Αγγλική	Πολωνική	Ρωσική	Μπιενγκάλι	Περσική	Λιθουανική	Αλβανική	Αρμενική	Ταχαρική Α
1	en	an	jeden	odin	ek	yak	vienas	nje	mi	sas
2	to	twa	dwie	dva	dvi	do	du	dy	erku	wu
3	tre	thrie	trzy	tri	tri	se	trys	tre	erek'	tre
4	fire	feowre	cztery	chetyre	car	cahar	keturi	kalër	cork'	stwar
5	fem	lif	piec	pyat	pac	panj	penkti	pesë	hing	pän
6	seks	siex	szesc	shesht	chay	shesh	sesi	gjashtë	vec	säk
7	syv	seofon	siedem	sem	sal	haft	seplyni	shiate	ewt'n	spät
8	otte	eahta	osiem	vosem	at	hashi	astuoni	tele	ut	okat
9	ni	nigon	dziewiec	dëvyat	nay	toh	devyni	nente	inn	pu
10	ti	tien	dziesiec	desyat	das	dah	desimt	dhjete	tasn	säk
100	hundrede	hund	sto	stó	sa	šad	šimtas	qind	hariwr	kánt

# (συνέχεια)

---

## ■ 'ΕΙΜΑΙ'

σανσ. as-mi

as-i

as-ti

s-mas

s-tha

s-anti

lat. s-um

es

es-t

s-umus

es-tis

s-unt

'είμαι'

'είσαι'

'είναι'

'είμαστε'

'είστε'

'είναι'

→ αντιστοιχία

→ αποκατάσταση ΠΙΕ τύπου:  $(\Phi)s(\Phi)m(i)$

# ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

---

- Βασικός ισχυρισμός: μια αρκετά μεγάλη ομάδα γλωσσών της Ευρώπης και της Ασίας έχουν **κοινή καταγωγή**.
  - Σχεδόν το σύνολο των σύγχρονων γλωσσών της Ευρώπης (με την *εξαίρεση* της ουγγρικής, της φινλανδικής, της τουρκικής και της βασκικής).
  - Ακόμη στην Ασία: *ινδική – περσική – αρμενική – ανατολιακός κλάδος (χεττιτική κ.ά.) – τοχαρική*.
-

## [ΕΙΚΟΝΑ 4]



Η πρώτη ιστορική κατανομή των κύριων ινδοευρωπαϊκών γλωσσικών ομάδων

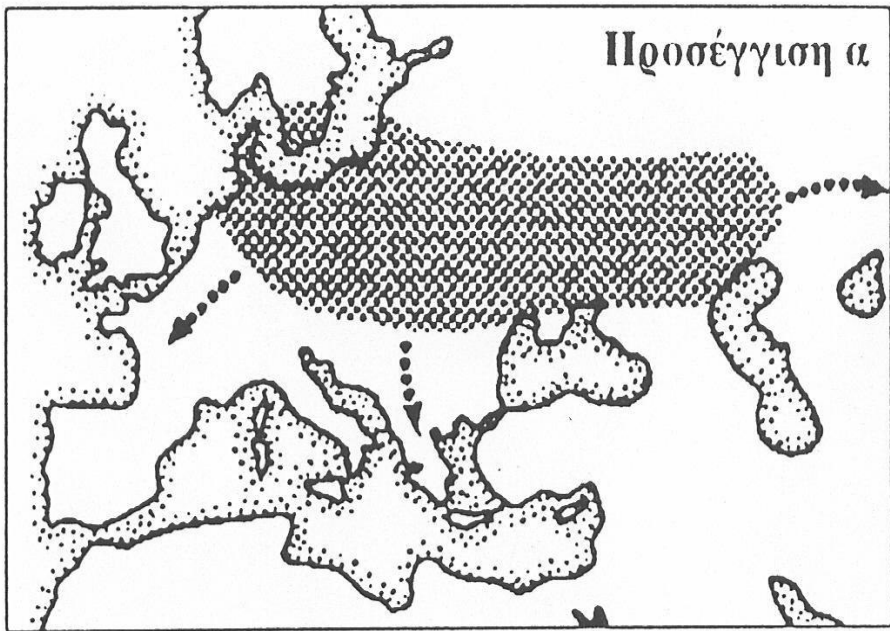
# Το ζήτημα της αρχικής κοιτίδας

---

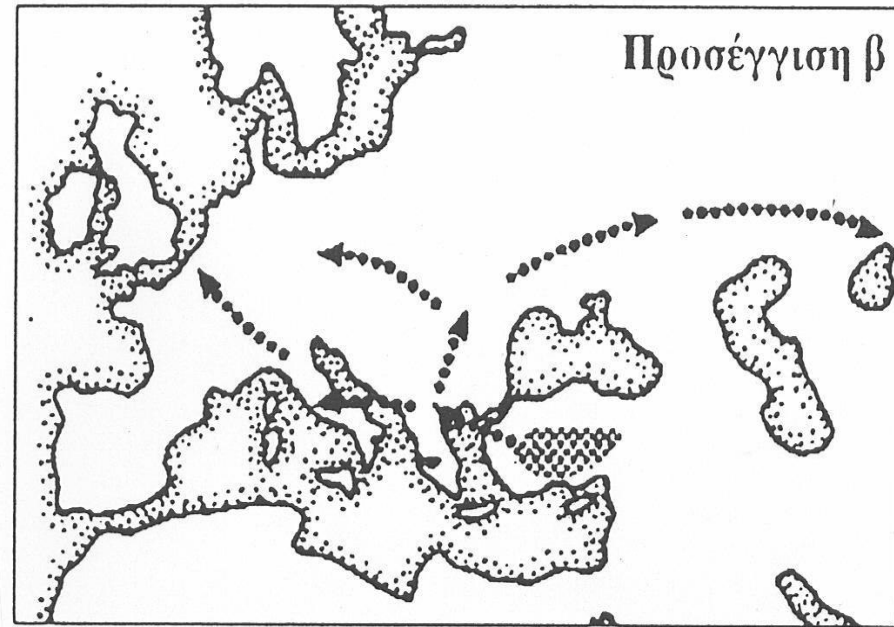
- *Πού βρίσκονταν (και πότε ακριβώς) οι ομιλητές της ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας αμέσως πριν αυτή αρχίσει να διασπάται στις ιστορικά μαρτυρημένες γλώσσες και γλωσσικές ομάδες της;*
- Τέσσερις διαφορετικές προσεγγίσεις  
Επικρατέστερες:
  - Θεωρία της Ανατολίας (*προσέγγιση β*) : διασπορά της γεωργίας, 7000-4000 π.Χ.
  - «Λύση Κουργκάν» (=τύμβος)» (*προσέγγιση δ*): Ουκρανία, Ν. Ρωσία, 4500-3000 π.Χ.



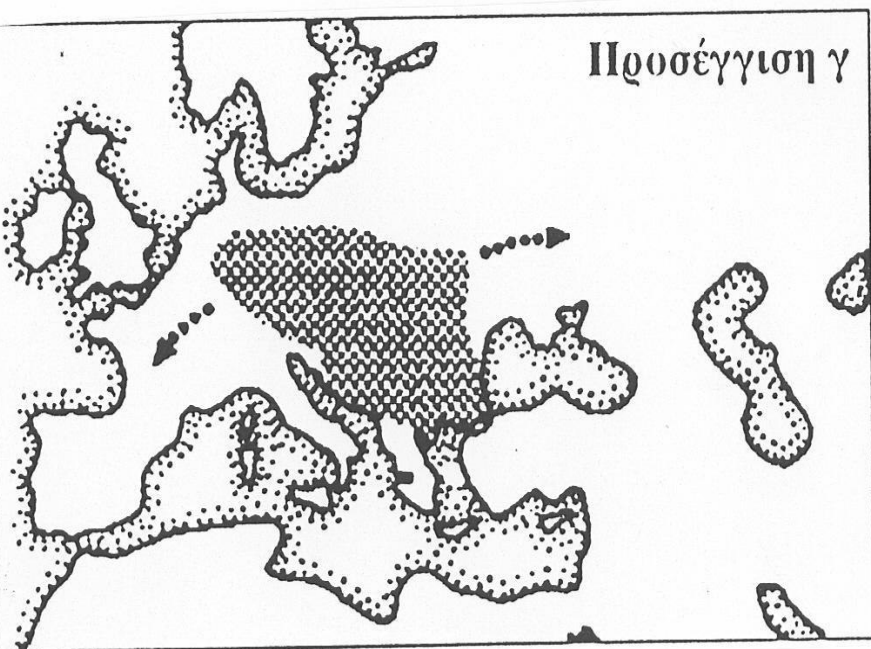
Προσέγγιση α



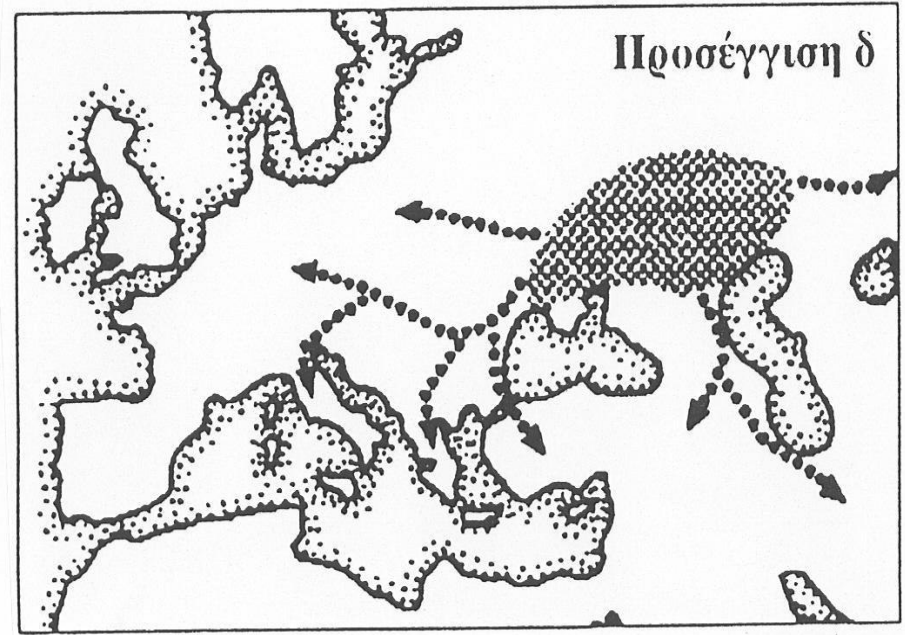
Προσέγγιση β



Προσέγγιση γ



Προσέγγιση δ

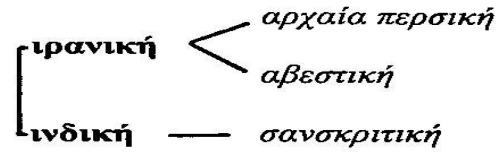


ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΓΛΩΣΣΩΝ  
ΒΑΣΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ (από Α. προς Δ.)

[ΕΙΚΟΝΑ 5]

❖ ΤΟΧΑΡΙΚΟΣ

❖ ΙΝΔΟΪΡΑΝΙΚΟΣ



❖ ΑΡΜΕΝΙΚΟΣ

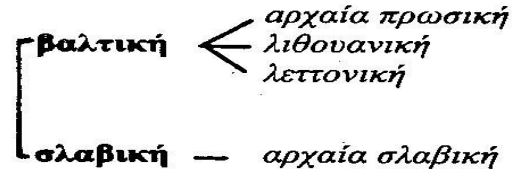
❖ ΑΝΑΤΟΛΙΑΚΟΣ



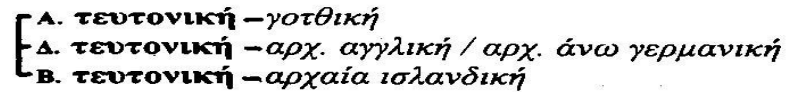
❖ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ

❖ ΑΛΒΑΝΙΚΟΣ

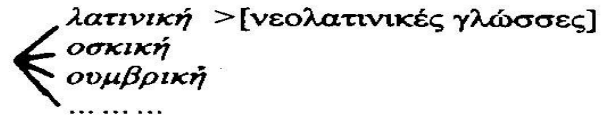
❖ ΒΑΛΤΟΣΛΑΒΙΚΟΣ



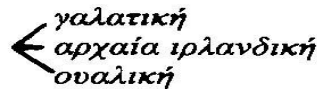
❖ ΤΕΥΤΟΝΙΚΟΣ



❖ ΙΤΑΛΙΚΟΣ



❖ ΚΕΛΤΙΚΟΣ



Φτωγές μαρτυρίες για: ιλλυρική, θρακική, φρυγική, μεσσαπική κ.ά.

# [ΙΕ ΓΛΩΣΣΕΣ]

